

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

V z a m e j s t v o celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 23. aprila 1937.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 12

Poštnočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Bridki časi za našega kmeta

Ako gremo iz mest v naše vasi, posebno v tiste, kjer so pomešani kmetje in delavci, tedaj šele prav živo občutimo, kako so se poslabšale razmere za našega kmeta. V cerkvi pri maši vidimo, da so najslabše oblečeni kmečki gospodarji in gospodinje, njihovi sinovi in hčere. Otroci marsikje niti v cerkev ne morejo, ker nimajo primerne obleke. Kmečka dekleta in fantje gledajo žalostno na »šimi« obleke in čevlje delavske mladine. Zato kdor le more, beži s kmetov v tovarno. Posebno taki delavci, ki imajo doma zastoj stanovanje pri kmečkih starših, ali deloma celo hrano, stojijo dobro. Taki si lahko privoščijo vse drugače obleko, kakor kmečki sinovi in hčere, ki delajo na posestvu.

Tovarniški delavci imajo večinoma že angleško soboto, tako da so prosti od sobote opoldne do ponedeljka zjutraj. Večinoma imajo kolesa, da v tem prostem času delajo izlete v bližnje in daljne kraje. Dovolj časa imajo za obisk kina, dramskih predstav in za poslušanje radia. Med njimi se dobe vsakovrstni sportniki in fotografi - amaterji. Tako imajo celo izbiro duhovnega razvedrila.

Na kmetih je zaradi slabe rentabilnosti treba skrajšati število poslov do skrajnosti. To se napravi deloma na račun bolj površnega obdelovanja, deloma na račun skrajne izrabe sil. Tako oče in mati garata dostikrat od treh zjutraj do enajstih ponoči skoraj brez prestanka; seveda morajo sinovi in hčere ravno toliko delati ali pa še bolj. Otroci se pritegnejo za sorazmerno težavna dela, kakor hitro jih le napol zmorejo. Za kmeta ni prepovedi zaposlitve mladoletnih. Včasih so kmečki otroci kot nadomestilo dobivali vsaj krepko tečno hrano. Sedaj je mleko skoraj edini predmet, za katerega se še kolikor toliko dobi sproti gotovine, zato mora vse v mlekarno, otroci dobivajo k večjemu posneto mleko za hrano, ali pa še večkrat kavo ali čaj s saharinom.

Zato ni čudno, da so zdravstveni pregledi po ljudskih šolah ugotovili, da so kmečki otroci najslabše rejeni in da so tudi duhovno najbolj zanemarjeni.

Tako se je kar na lepem razvilo, da je kmečki stan celo na Gorenjskem postal naš četrti stan, da je na nižji stopnji kakor delavski proletariat

— kolikor ima seveda delo in zaslužek. Starejše pokolenje še nekako umetno drži neki stanovski ponos, češ, če se tovarnam kaj primeri, pa bodo prišli delavci takoj na kmete prositi pomoči, medtem ko mi na pomoč delavstva nikoli ne moremo računati, kmečka mladina pa za take misli nima več pravega razumevanja, marveč samo premišlja, kako bi se čim prej tudi sama vrnila v vrste delavstva.

To dejstvo ni važno samo kot zanimiv pojav, ampak je važno tudi raz narodnopolitično stališče. Kmečki stan je bil do sedaj tisti rezervoar, iz katerega so izvirali in se dopolnjevali vsi stanovi in poklici. Ponosni smo bili vedno na to, da je ta vrelec narodne moči zdrav in krepak. Sedaj je začeli bolehati in slabeti.

Kmečki stan je bil tudi do zadnjega časa podlaga za slovensko politiko. To je bil stan, ki je bil sam po sebi najbolj neodvisen in najbolj pošten. Slovenska politika je bila vedno toliko narodna, kolikor je bila kmečka. Tudi v tem pogledu se je osnova močno izpodmaknila.

Naš kmet je poznal nekdanje posebne vrste ponos. Pri najboljši volji mu nisi mogel ničesar podariti. Vsak dar je naš kmet imel za ponižanje, za nekak znak korupcije. Tako je tudi vidno vedno kazal, da je stan, ki ne jemlje daril, ampak darila samo na vse strani deli. Politična vzgoja iz polpretekle dobe pa je vzgojila naš kmečki stan v tem, da ljudje, ki čutijo kaka politična nagnjenja, noč in dan samo študirajo, kje bi se našel kak naslov za kako podporo. Tako daleč smo prišli, da se po vaseh ne ustanavljajo več strojne zadruge zato, ker bi bile potrebne za napredek gospodarstva, ampak zato, da se lahko prosi za podporo. Ceste, pota, mostovi, vodovodi so v prvi vrsti dobrodošli povodi za prošnjo za podporo.

Ne bo dobro za slovensko narodno politiko, ako njen glavni steber — slovenski kmet — iz ponosnega zagovornika svojih starih pravic postane vzgojen politični berač.

Mi smo z opozoritvijo na to važno stvar izvršili časnikarsko dolžnost, stanovske in politične organizacije kmečkega stanu naj to opozoritev primerno upoštevajo, upoštevajo pa naj jo tudi vsi tisti, ki hočejo biti voditelji in vzgojitelji slovenskega kmeta in slovenskega naroda.

b) Izdatki

slovenskega »Narodnega gledališča« v Ljubljani znašajo po predračunu za l. 1936/37 na leto tudi **5.189.350 Din.** Za osebne izdatke gre na leto **4 milijone 400.000 Din** (plače vsega stalno nastavljenega osebja, t. j. pevcev, igralcev, godcev in baleta, udov uprave z upravnikom in dvema ravnateljema, pisarniški močmi in pomožnim in tudi tehničnim osebjem znašajo na leto **4.318.246 Din**); za stvarne izdatke pa gre na leto **789.350 Din.** V stvarnih izdatkih so obsežni stroški za nočno gradivo, za dekoracije in kulise, za garderobo, kurjavo, pisarniške potrebščine itd. Za kulise in dekoracije gre na leto okoli **200.000 Din**, za garderobo pa okoli **150.000 Din.** Dramsko gledališče plačuje za skladišče na mesec **2.000 Din** najemnine, opera pa **1.500 Din** in še posebej za prostor za baletne vaje **500 Din** na mesec.

Število vsega stalno nastavljenega osebja z delavci vred je pri slovenskem »Narodnem gledališču« v Ljubljani pri operi in pri drami **196**; po potrebi pa najemajo še pomožne dalavce. Pevci in pevke, ki gostujejo v operi, dobivajo odstotke od dnevnega inkasa in njih honorarji ne štejejo v zgoraj omenjeno vsoto za osebne izdatke.

Dohodki iz vstopnine in abonmaja znašajo v operi na večer povprečno **4.000 do 5.000 Din**, v drami pa **2.500 do 3.000 Din.** Če bi bilo gledališče popolnoma zasedeno, bi dobili v operi **10.000 do 12.000 Din** na večer, v drami pa **6.000 do 7.000 Din** in to pri sedanjih cenah. Opera ima **511 sedežev** in **280 stojišč**, drama pa **430 sedežev** in **210 stojišč**, skupaj gre torej v opero **791 ljudi**, v dramo pa **640 ljudi.** Letos so bile vstopnine znižane. Abonma za lože s štirimi sedeži je na mesec (vsak teden za eno predstav) za uradnike **250 Din** oziroma **260 Din** po legi lož, za druge abonente pa **320 Din** oziroma **260 Din**, tako da pride na **1 sedež** v loži za eno predstavo za uradnike po **14.62 Din** oziroma po **16.20 Din**, za druge abonente pa po **20 Din** oziroma po **16.20 Din.** Abonma za parterne sedeže v srednjih vrstah (IV—VI) je za uradnike na mesec **60 Din**, na **1 predstav** pride torej **15 Din**, za druge abonente pa na mesec **74 Din**, tako da pride na **1 predstav** **18.50 Din**; najcenejši abonma v zadnjih dveh vrstah v parterju je pa za uradnike na mesec **48 Din** (**12 Din** za predstav), za druge pa **56 Din** (za **1 predstav** **16 Din**). Na balkonu pride abonma po legi sedeža za uradnike na mesec **48 oziroma 40 oziroma 32 Din**, za druge pa **58 oziroma 50 oziroma 42 Din** in pride sedaj za eno predstavo za uradnike po **12 oziroma 10 oziroma 8 Din**, za druge pa **14.50 oziroma 12.50 oziroma 10.50 Din.** Na galeriji je pa abonma za uradnike po legi sedežev na mesec **25 oziroma 22 Din**, za druge pa na mesec **32 oziroma 28 Din**, tako da pride sedež za eno predstavo za uradnike po **6.25 oziroma 5.25 Din**, za druge pa po **8 oziroma 7 Din.** Abonma za sredo in četrtek je dosti poln, za druge dneve pa ne. Abonenti se večkrat pritožujejo, da jih uprava pri razdelitvi predstav premalo upošteva; te pritožbe niso vedno brez podlage. Navadno, ne znižane cene za obiskovalce, ki niso abonirani, so povprečno še enkrat višje kot za uradniški abonma.

Gotovo je, da bi rabilo slovensko »Narodno gledališče« dosti večje dohodke, da bi ga bilo mogoče spraviti na višjo umetnostno raven in da ne bi bilo obenem v vednih finančnih zadregah. Znano je, da izplačujejo plače igralcem in pevcem neredno in da dobivajo plače le v obrokih in skoraj nikoli ne skupaj cele plače na enkrat. Znano je, da je odrska oprema pomanjkljiva, da so inscenacije in kostumi dostikrat uborni, da je orkester nepopoln itd. itd. — vse to in še veliko drugega zunaj umetniškega vodstva, ki je sicer glavno in odločilno in lahko napravi tudi v skromnih razmerah velike stvari, so stvari, ki jemljejo tudi današnji dan slovenskemu »Narodnemu gledališču« še tisto reprezentativnost, ki bi jo moralo kot vrhovni kulturni zavod tudi v sedanjih skromnih in slovenskega »Narodnega gledališča« nevrednih poslopih imeti. O vseh teh pomanjkljivosti bomo pisali

Dr. Jos. Regali:

O slovenskem »Narodnem gledališču«

III.

Finančna stran.

1. Sedanje stanje.

Slovensko »Narodno gledališče« v Ljubljani (za opero in dramo) ima po predračunu za leto 1936/37

a) vseh dohodkov

na leto **5.189.000 dinarjev** in razpolaga torej s to vsoto. V ti vsoti so obsežni prispevek iz državne blagajne, prispevek banovine in mestne občine ljubljanske ter vsa vstopnina z abonmajem vred. Državni prispevek znaša na leto **2.974.350 Din.** Prispevek banovine je na leto **35.000 Din**, zraven tega pa banovina vzdržuje še poslopji, kar jo stane povprečno na leto s preureditvami kakih **150.000 Din.** Mestna občina ljubljanska daje **350 tisoč dinarjev** letne podpore, odbija pa stroške za električno razsvetljavo in odvažanje smeti. Vstopnina z abonmajem je predračunana v operi na **920.000 Din** in v drami na **550.000 Din** na leto. Prispevek od davka na kinematografe znaša na leto **164.000 Din**, za zdaj pa prejema slovensko »Narodno gledališče« v Ljubljani **30%** od davka na kinematografe, ker gre **70%** od tega davka za kritje posojila pri Državni hipotekarni banki.

Ostanek, kar še manjka do skupne vsote dohodkov po predračunu, so drugi manjši dohodki.

Nas seveda zanima tudi, koliko dobi podpor od javnih korporacij hrvaško »Narodno kazališče« v Zagrebu in srbsko »Narodno pozorišče« v Belgradu. Za leto 1936/37 znaša prispevek države za Zagreb **3.994.150 Din**, savska banovina da **1.000.000 dinarjev**, zagrebška mestna občina pa **1.000.000 dinarjev**, tako da ima Zagreb javnih prispevkov **5.994.150 Din** na leto. Belgrad pa ima samo državne podpore **5.999.413 Din** na leto, toliko kot dobi Zagreb vseh javnih prispevkov skupaj in še enkrat več državne podpore kot Ljubljana. Belgrajsko srbsko »Narodno pozorišče« pa dobiva tudi od mesta Belgrada, ki je samostojna banovina, velike letne prispevke (številke nimamo pri roki), tako da ima Belgrad gotovo za več kot eno četrtino več javnih prispevkov kot Zagreb in gotovo več kot **100%** več kot Ljubljana ter so samo državni prispevki za Ljubljano, Zagreb in Belgrad v razmerju **2.5 : 5.1 : 4.6.** Belgrad ima pa samo eno gledališko poslopje, medtem ko imata Ljubljana in Zagreb po dve. Zaradi tega dobi srbsko »Narodno pozorišče« v Belgradu, ker igra samo v eni hiši in ima za to nekako polovico manj predstav kot Ljubljana ali Zagreb, iz javnih sredstev za eno predstavo nad **200%** več kot Ljubljana, pa tudi nad **80%** več kot Zagreb.

Najboljši šivalni stroji in kolesa

ADLER

po izredno nizkih
cenah pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana

za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Večletno jamstvo!

Pouk v umetnem vezanju brezplačen!

pozneje obširnejše, ko se bomo dotaknili umetnostne strani slovenskega »Narodnega gledališča«.

Slovensko čutečega kulturnega človeka naravnost potare, ko vidi pri predstavah n. pr. v drami več kot za 2 tretjini prazno gledališče, ko se primeri kot n. pr. na letošnjo belo nedeljo, da so v drami večerno predstavo morali od povedati, ker so prodali komaj par vstopnic, čeprav ni bilo popoldanske predstave in je bilo vreme tako, da bi vsak pričakoval, da bo predstava dobro obiskana. Prav tako je dostikrat v operi, če je predstava zunaj abonmaja, ko je zasedena komaj polovica sedežev. Slovenski človek, ki mu je slovenska kultura del njegovega življenja in eden izmed glavnih pogojev za prihodnost vsega sedaj razbitega slovenskega občestva, se mora zamisliti in mu mora vstati pred očmi resnost vprašanja o važnem delu slovenske kulture. Priti mora do prepričanja, da je

potrebno odločno dejanje in korenita izprememba podlag

slovenske gledališke dejavnosti ter da je treba z vso dločnostjo odpraviti mrtvilo, ki mu je zapadlo slovensko »Narodno gledališče« v Ljubljani. Res je, da so nam Slovencem še bolj potrebne druge stvari v zdravstvu, socialni preskrbi, prometu in gospodarstvu, res je pa tudi, da so že v preteklosti povprečniki, ki so odločevali pri nas, kulturne stvari gledali le kot nekakšen neobdobje in da bi slovenska kulturna stavba imela še vse drugačno zunanost, če bi včasih in današnji dan imeli tisti, ki odločujejo v javnih stvareh, več kulturne zavesti in bi imeli več svetovljanstva in evropsstva v sebi.

2. Ozdravitev financ pri korenini.

Že v prejšnjem sestavku smo omenili, da bi bila postavitev nove velike slovenske »Narodne opere« in drugo poslopje za slovensko »Narodno dramo« v Ljubljani za finančno stran slovenskega »Narodnega gledališča« odločilnega pomena. V hrvaškem »Narodnem kazališču« (velikem kazališču) v Zagrebu je prostora za okoli 2000 ljudi; celo primeroma majhni Split ima gledališče za 1200 do 1300 ljudi, v Ljubljani ima pa opera le za 791 ljudi in drama le za 640 ljudi prostora. Ne bomo za danes govorili o tesnobi odrov in postranskih prostorov, zaradi katerih so velike in reprezentativne uprizoritve nemogoče in morajo, čeprav bi za scenerijo kaj več žrtvovali kot žrtvujejo dandanes, ostati daleč za tistim kot bi bilo, če bi bil oder in zadržice večje ali če bi imeli sodobnemu gledališkemu razvitku najbolj odgovarjajoči stranski oder, ki je izpodrinil tako imenovani vrteči se oder. Danes nam pa gre le za finančno stran.

Če bi imeli **opero**, v kateri bi bilo n. pr. vsaj za 1600 ljudi prostora, in **dramo** tako, da bi šlo vanjo vsaj kakih 800 do 900 ljudi in bi znižali vstopnino v operi približno za polovico, v drami, kjer je že sedaj za okoli eno tretjino nižja vstopnina kot v operi, pa še za približno eno tretjino, bi bili obe gledališči polni. Če bi lahko človek sedel v srednjih vrstah parterja v operi za 18 Din, namesto za 32 Din in v zadnjih vrstah parterja pa za 16 Din, na balkonu pa za 8 ali 6 Din (torej za tisto vstopnino kot v kinematografih), v drami pa v sredi parterja za 14 ali 12 Din itd., bi bili potegnjeni v gledališče vsi tisti ljudje, ki ostajajo dandanes doma, ker jim sredstva ne dopuščajo, da bi mogli plačati sedanjo vstopnino in to ne samo za eno osebo, ampak po navadi zase in za ženo in še za kakšnega odraslega sina ali hčer. Potegnjeni bi bili v gledališče prav tisti ljudje, ki so bili pred svetovno vojno in še nekaj časa po nji najbolj obiskovalci gledališč, namreč razumniki. In katerim ne spadajo samo uradniki, ampak tudi drugi poklici, ki jim včasih gre še slabše, kot uradništvu. Če bi pa tudi še uradniški abonma znižali približno za polovico, da bi prišlo na sedež sredi parterja le kakih 8 ali 9 dinarjev, na sedež na balkonu pa 6 ali 7 in pa 5 ali 6 dinarjev, bi se tudi uradniški abonma podvojil, ker bi uradniki abonirali namesto po en sedež po dva in sicer zase in še za kakšnega družinskega uda. Prebili bi namreč večer v gledališču ceneje kot v kinematografu! Dandanes gre ljudem za vsak dinar! Sicer je pa

gotovo, da ljudje hodijo rajši v gledališče takrat, kadar se jim pač ljubi in imajo ravno čas in niso radi vezani na abonma! Še bolj kot število abonmentov bi se pomnožilo število obiskovalcev, ki ne bi bili abonirani. Ker računajo sedaj vedno le s tem — na tej podstavi je napravljen tudi predračun za leto 1956/57 in odgovarja tudi resnični efekt tej podstavi —, da sta gledališči zasedeni povprečno le na polovico ter znaša sedaj vsa vstopnina z abonmajem na leto 1.470.000 Din, bi se vstopnina z abonmajem, če bi bilo še enkrat toliko prostora v novih gledaliških stavbah kot ga je v sedanjih, zvišala vsaj za polovico, če bi bili gledališči vsak večer res polni, čeprav bi bile cene toliko nižje, kakor smo navedli zgoraj. Naše »Narodno gledališče« bi prešlo na vstopnini po našem trdnem prepričanju na leto namesto sedanji 1.470.000 dinarjev vsaj 3.000.000 dinarjev na leto in bi bili

zvišani dohodki vsaj za 1.500.000 Din.

Če bi pa za prve tri ali štiri vrste sedežev v parterju (prirediti bi morali tako imenovani »parke«) veljala še sedanja ali pa še višja vstopnina in bi bile cene za lože v parterju in v prvem nadstropju zvišane — parket in te lože naj bi bile namenjene najbolj premožnim ljudem, ki hočejo v gledališču reprezentirati in pokazati svojo nobleso, tvarno blagostanje in bogastvo — zvišali vsaj za polovico, ob gostovanjih kakih odličnih tujih umetnikov bi pa sploh ne veljale navadne, ampak dvojne ali trojne cene, bi znašala vstopnina z abonmajem lahko tudi

2.000.000 Din več kot sedaj.

Tudi industrija n. pr. Bata je pobil konkurenco z nizkimi cenami zaradi izdelovanja velikih množin izdelkov. Trgovsko načelo nizkih cen in izdelovanja velikih množin je dandanes splošno odločilno za uspeh in bi se obnesla po našem mnenju tudi pri gledališču. Sicer pa je po našem načrtu združeno načelo množice z načelom odličnosti, načelo demokracije z načelom aristokracije, tako da bi stvar odgovarjala vsem družbenim stopnjam.

Nova večja gledališka poslopja bi našemu »Narodnemu gledališču«

ne povečala izdatkov,

da bi se kaj pridalo poznalo. Umetniškega osebja ne bi bilo treba zaradi njih pomnoževati, k več-

jemu bi bilo treba nekaj tehničnega osebja več, kar bi pa pri predračunu skoraj ne štel. Res je sicer, da bi stala kurjava več, vendar bi se pa ti stroški ne zvišali za sto tisoč na leto, razsvetljavo pa tako in tako daje mestna občina ljubljanska, kot smo zgoraj omenili.

Če bi kdo dvomil, če bi mogla Ljubljana pet večerov na teden napolniti dve gledališči skupaj z 2400 do 2500 prostori, ko jih danes ne napolni z 1450 prostori, je treba odgovoriti, da Ljubljana napolnjuje 7 večerov na teden in pa še toliko popoldnevov ljubljanske

kinematografe,

v katerih puste ljubljanci vsako leto

4 do 5 milijonov dinarjev.

Če bi odvzelo slovensko »Narodno gledališče« v Ljubljani kinematografom le 1 milijon dinarjev na leto — in bi ga, če bi ne bile cene v gledališču višje kot v kinematografih, posebno če bi bilo gledališče še na pravi umetnostni višini — bi ostalega pol milijona ali pa še več dobilo od razumniških krogov, ki sedaj ne hodijo ne v gledališče in tudi ne v kinematografe, ker slednjih sploh ne marajo obiskati kot ljudje boljšega okusa.

Mislimo, da naš načrt ni domišljija in da je naša računsko podlaga pravilna. Sicer pa bi bilo treba privabiti z gledališko kvaliteto v gledališče tudi tujce, ki obiskujejo Ljubljano, in privabiti tudi domače ljudi z dežel, ki so pred svetovno vojno prihajali v Ljubljano dosti samo zaradi obiska gledališča. V tem pogledu je pa seveda odločilna umetnostna raven gledališča.

Da ne bo kdo preveč zmajeval z glavo, pripomnimo še, da smo te dni brali poročilo iz Sarajeva, da so tam dobili 6 milijonov dinarjev za razširitev in preureditev gledališča, ki jih bo dala Drž. hipotekarna banka in bodo odplačevani iz kinematografskega davka. Mimogrede pa še omenimo, da je Slovenija samo lani plačala samo in edino na novo uvedenih skupnih banovinskih užitninah in poslovnem davku 29 milijonov več, kot je dobila nazaj od teh davkov (ta znesek so prejele druge banovine) in bi s temi 29 milijoni postavili lahko novo veliko stavbo za opero.

(Dalje prihodnjič)

Ivo Grahor:

Beseda o kulturnih ustanovah

Ne moremo reči, da bi bila kulturna zavest Slovencev prav v zadnjih letih najbolj padla, ker vemo, da se vsem vidno in močno še ni nikdar uveljavljala. Tudi ne želimo danes soditi njeno višino popolnoma kot višino ljudske zavesti o družbenem življenju in kot višino naše socialnosti, ker nam je znano, kako počasi so to višino dosegali še vse večji narodi in kako je omahljiva. Reči moramo temveč, da je bila naša kulturna zavest za narodnostni boj dovolj močna, v celotnem družbenem delu pa šibka. Zato pač tudi naša skrb za lastne kulturne ustanove ni bila pri nas nikdar izrazita in splošna, čeprav je bila ponekod ganljiva. Nekdanjim razmeram in možnostim za trajne in večje pridobitve je tako ustrezal tudi le meglen pojem o vsem tem. Te razmere so bile skrajno neugodne, celo sovražne slovenski kulturni organizaciji v pravem, našem pomenu besede, in marsikdo se čudi, kako smo se le mogli ohraniti kot poseben narod skozi tolika stoletja tujstva — med največjimi trenji z zahoda in severa. Zdaj si že znamo razložiti ta čudež in dvočnost vsega človeškega v meščanski družbi, kjer je napredek človečnosti šel svojo talno pot, osebna sprostost liberalizma svojo, in kjer se je gospodarski individualizem le košatil s kulturo kot z luksuzom, ne da bi bil spoznal, kako je rasla že davno pred njegovim razcvetom in da bo rasla še dolgo po njem. V teh stoletjih je ostalo bistvo narodnega kot kulturnega življenja nerazumljeno, kar pa je dalo vsaj en velik dober nasledek, ta, da so narodne kulturne osnove ohranile svojo duhovno tvornost in samostojnost, ki sama dozoreva in ki varuje svoje meje.

V tem — za poznavalca duha kot skupnostne zavesti razumljivem — naravnem čudežu, kakor ga imenuje Kant, je bila mogočnost, da se je tudi v nas zakoreninilo jedro kulturne organizacije, ko je prešla naša duhovnost v duhovno vrednoto lastne, samostalne vsečloveške stvaritve. In če si v tisti dobi primerjamo našo kulturno organizacijo prednikov v smislu Trubarjevem ali pozneje Prešernovem in Levstikovem in Cankarjevem, moramo vzeti ustanove srednjeveške družbe ali pa ustanove drugih narodov, ker jih mi sploh še nismo imeli, kot univerze, gledališča, salone itd. Vse te ustanove pa so rasle povsod naravno, kakor so samostojne in naravne tudi vrednote umske in nagske pravilnosti, ob katerih kristalizirajo. Nam so bile, od zunaj gledane s tlačanskimi očmi, seveda drugačne. Mi nismo poznali tega dvočja, nam je bilo odvzeto oboje. Videli smo tujo mogočnost v tujih in v domačih deželah in smo si prizadevali tudi mi za njo. Zdelo se nam je tudi kulturna ustanova le simbol in okras najvišjega udobja in moči. Tako gledana je pomenila vsa

višja ali kulturna zgradba družbe luksuz, ki nismo poznali socialnega izvira in ki nam ga morda lahko da samo lastna država. O tej pa so naši predniki mogli res misliti samo v sanjah. Verjetnost takega dogodka je trajno odločevala tudi o jasnosti oziroma o nejasnosti našega pojmovnega življenja, seveda tudi glede pojma, kaj je kulturna ustanova. To je veljalo do našega časa, in še zdaj vidimo, da si moramo pomagati v tem pogovoru s primerjavo, žal le s tujo, če hočemo reči: kulturne ustanove so akademije znanosti in umetnosti, najvišji znanstveni in tehnični in tehnološki instituti, najvišje pridobitne umetnostne, znanstvene in druge naprave, laboratoriji, observatoriji, klinike, muzeji, vseučilišča, višje strokovne šole in tako naprej, česar imamo nekaj tudi že Slovenci v svojem ali pa rabimo pri najbližji sosedu (n. pr. pedagoško visoko šolo).

Kaj je vzgalo iz tal vso to množico današnjih evropskih kulturnih ustanov, ki so okras in ponos vsake zahodne družbe? Navadna ljudska življenjska sila. Kaj jih je spopolnilo in gnalo do današnje navidezne vsemočnosti? Metoda in tehnika. Ne država, ne bogastvo samo, ki sta jih v dobrem primeru le hote ali nehoti podprla. In ta vzvod — tehnika zahteva še zdaj napredka ter gibanja družbe, podira in gradi ustanove, kakor n. pr. vidimo, da je samo ob sedanji, moderni tehniki mogoča nagla in zaradi iznajdb nujna nagla preobrazitev mogla čez noč odpraviti zastoj v svetovnem gospodarstvu. Take, tehnične tekme v boju za mirne, kulturne ustanove Slovenci ne zmoremo iz sebe in nismo na tej poti. V naši veri, da nam jih lahko da le naša država, pa je bilo torej vendarle seme resnice, današnje resnice.

V osnovi drugače pa je na naši strani, na organski strani kulturne organizacije, ki rase in mora rasti samo iz ljudstva in napredovati iz naroda. Mi vse preveč gledamo druge, pa pri tem pozabljamo ali pretiravamo sebe. Naše nihanje je morda že tako naglo, da se zdi krču umirajočega bolnika. Mirno presojeno se nam šele pokaže kot le predstava in pojmovna nedoraslost, nezrelost, izgubljenost celote do zadnjih vprašanj o kulturnih stvareh.

Vedno bolj razločno se kaže, zakaj Slovenci niti v dokaj boljših razmerah in pogojih kot pred svetovno vojno nismo mogli doseči in ne moremo doseči sorazmernega napredka: vedno razločneje vidimo, da je bilo prvi vzrok temu dejstvo, da še nismo imeli lastne, vsakemu okolju sodobne kulturne organizacije. To je bil nedvomno vsaj največji domači vzrok, da se še dalje in naglo krči tudi slovensko kulturno ozemlje. Kar velja na splošno, isto velja v določenih stopnjah za sleherni življenjski odtенок. Velik del slovenskega

naroda živi in trpi tako, kakor da bi sploh ne bilo nobene in nikake slovenske kulturne organizacije. V vseh dobah narodnega razvoja v Evropi pa smo morali ugotoviti, da so narodi imeli, poleg vsakokratne državne prosvetne organizacije, vsak sam svojo, naravno in neodvisno kulturno organizacijo. Tudi je celota vseh njenih nalog in območja prav malokdaj docela sovpadala v državno organizacijo. To razmerje se — kakor vemo — po vojni nikakor ni in posebno ne bistveno spremenilo. Ob premajhni naši skrbi za to vprašanje je torej žal treba ugotoviti, da mi tega vprašanja nismo razumeli. Treba je pa razumeti in ustvarjati.

Žalostne resnice, da Slovenci narodnega razvoja Evrope še nismo doumeli, da mu očitno še nismo dorasli in da nas zaradi tega imperialistični sosedje z zahoda in s severa označujejo kot narodno indiferenten konglomerat, ne more zadostno opravičiti in spremeniti druga resnica, da vendarle že več desetletij imamo vsaj nekaj stebrov lastne kulturne organizacije; kajti to malo komaj dokazuje, da se vsaj njenega pomena zavedamo, da se je morda včasih njenega pomena zavedal ves naš narod. Tako bi vsaj moralo biti, da bi se v tem pogledu za nas moglo še kaj zboljšati, da bi za nas veljalo nekoč, kar je Prešeren dejal za druge slovanske narode: »kjer nje (Slave) sinovi si prosti voljo vero in postave«. A ni tako.

Vse dobe naših vidnih uspehov pa so očitno bile dobe oživiljene narodne zavesti. Na to zavest smo opirali tudi dnevne zahteve političnega in gospodarskega boja. Zato je bilo tem bolj usodno za nas, če smo kdajkoli to zavest pogubili. Žalostno je, da moramo tudi take primere ugotoviti. Zato pa smemo šteti kot dober znak, da se zde naši mladini in nam vsem taki primeri presenetljivi, da jih sicer poskušamo razumeti in kolikor se da opravičiti pri posameznikih, da pa ne moremo več dopustiti, da bi se kulturna strnjena slovenskega razvoja pretrgovala ali zlonamerno motila.

Če pogledamo v naši zgodovini zadnjih sto let, v čas, ko smo morali biti hud boj še za slovensko besedo v javnem življenju, za prvo slovensko knjigo, za slovensko ljudsko šolo, za uvedbo slovensčine v urade, za srednjo šolo, za prvo slovensko gledališče, za politične pravice v občini, deželi in v tuji državi, ko se je šele boječe postavila prva zahteva po slovenskem vseučilišču, za priznanje stvarnih narodnih pravic in za svobodo besede in organizacije, nas še zdaj navdušuje samoumevnost, s kakršno sta del šolanih Slovencev in ljudstvo stavila postopno zahtevo za zahtevo, pa čeprav njih večina ni bila uspešna. Tako je mogel nastopiti le narod, ki ni dvomil ne vase ne v svoj napredek. — Toda priznati moramo, da so bili v nas tudi že važni nasprotni znaki. Še dežmanstvo in avstrijskanstvo sta bila skupno znamenji naše šibkosti. Njima sledi sramota, da je postalo hlapčevstvo pri nas že družabna oblika. Protislovenske naloge so se pri nas spopolnjevale stoodstotno, slovenske naloge so se zaničevale, zatajevale in prepovedovale. Že ob uveljavljanju prvih meščanskih političnih pravic je bilo vidno, da nimamo dovolj kulturne moči, da bi ob naglem napredovanju gospodarstva in ob napadih od zunaj ohranili trdne vrste v narodnem in splošno družbenem pomenu in da ne bi zgubljali tal, to je — zemlje.

Delovno naš kulturni človek do vojne ni imel trdnih tal, ne prave delavnice ne stika z ljudstvom. Ubijal se je doma kot prosvetni delavec in žrtev dnevnega političnega boja ali pa odšel in se celo utopil v tujino, iz katere se je vrnila še vselej samo manjšina. Tudi potujočeval se je slovenski izobraženec in celo slovenski naš kulturni delavec še v Stritarjevem in Cegnarjevem času in se še danes. To presenetljivo nasprotje je bilo še izrazito ozadje slovenske moderne, katere najmočnejši predstavniki so medtem od lakote umirali. Njen rod kulturnih delavcev je stopil s Cankarjem in nekaterimi neposredno v življenje množic, našel je bil tla za zgradbo moderne kulturne organizacije, ki so ji pa še manjkali politični pogoji in okvir in sredstva, kajti brez upravnih enotne Slovenije ni enotnega kulturnega razvoja.

Upanje na boljše dni je pa ob splošnem napredku Evrope in Slovencev še raslo, dokler ni nenadoma svetovna vojna zagrnila čez nas vojaško poplavo, zatrla vse javno skupno življenje in kulturno delovanje, kar je bilo povsod, za vse narode velik udarec in kar se še danes prepovršno ocenja. Kajti po tem velikem potresu smo Slovenci pričeli znova živeti: brez trdne kulturne in še posebej brez trdne politične zavesti prav v času, ko se je tudi pri nas uveljavila mednarodna organizacija in prizadevanje kapitala po racionalizaciji. Naši kulturni delavci so se vračali na delo v širši in docela nov okvir, za katerega niso mogli biti pripravljeni. Kakor ta evropski, pa se jim je zdel nov tudi naši slovenski okvir, čigar tla in oblika sta se bila zelo spremenila in ne samo na boljše. Ostalo je bilo skozi vojni čas le še okostje tistega, kar so bila utrdila naše stoletje in zadnja desetletja. In vidimo, da smo imeli mi utrjen le nekaj nečist prosvetni sistem, se šteli s pravico le kot udje najbolj pismenega naroda v južni polovici Evrope, in nič več. Le še dve ali tri imena so nosila stavbo našega duhovnega sveta. Že smo bili pa tudi postali manjši za Koroško in za vso

Primorsko. Tla za zunanji razmah slovenske organizacije so bila torej ob začetkih nove organizacije skrajno neugodna. Vse to nam je bilo v zvezi z narodno mejno katastrofo na severu pač dovolj očitno, da smo postajali malodušni. Nastal je številčni strah. Nastopil je trenutek **etične preskušnje**, ki je razkrojila naše meščanstvo in tudi že naše malomeščanstvo, tako da se mu je odločno uprla šele domača akademska mladina. Kar ni imelo slovenskega kompasa in delovnega smotra, je izgubilo še ostanek čuta za **družbeno organsko življenje**.

Novih razvojno časovnih zahtev družbe pa ni naša inteligenca še niti doslej uvidela, med temi kot najvažnejše ni videla, da svobodno narodno življenje povsod zahteva sodelavni sistem organizacije, tako strokovno ko socialno, da zahteva ravninsko sestavo kulturne organizacije, in da

moramo s takšnim sestavom nadomestiti prejšnji koničasti sistem, ki je bil pač nastal v narodnem boju in le kot vsakratna reakcija na raznarodovalni pritisk.

Narodno družbeno telo pa napreduje vedno le s pomočjo najmodernejše delovne delitve in organizacije, v kateri zdaj več ne štejemo med kulturne delavce samo umetnike, humanistično-filološke znanstvenike in idejne voditelje, marveč moramo mednje šteti ustvarjalce in izvajalce z vseh delovnih in življenjskih področij. Omeniti moramo to spremembo zlasti v zvezi z vprašanjem celotne moderne kulturne organizacije, ki ji je s temi zahtevami že tudi določen sestav kulturnih ustanov. Vse te račune smo ostali svojemu ljudstvu na dolgu: vemo pa, da ne moremo preko njih, ker bi to pomenilo — prepustiti se negotovi bodočnosti.

Centralizacija — samouprav!

O skupnih banovinskih užitninah (trošarina ni slovensko!) je napisalo »Jutro« cel uvodnik. »Jutro« ima seveda sedaj v opoziciji proti njim svoje »pomisleke«, »ne more se strinjati s stališčem«, da bi bile skupne užitnine »velik uspeh in prvi resni korak k banovinskim samopuravam«, kakor je bojda pisala »Samouprava« (in kar je mimogrede ena izmed največjih abotnosti, ki jih je centralizem izrodil). — skratka »Jutro« prihaja po vsestranskem premišljevanju in resnem predudarku do sklepa, da vse to »res ni enostavna stvar«. Ko je tako opravičilo svoj lov z neenostavnimi besedami za enostavno zadevo, bi človek mislil, da mu bo kanila vsaj kapljica stvarnega spoznanja v njegove dolge predele. Pa je vsa tista dolgovestnost samo zgled za to, kako bi se ne smelo pisati in govoriti, razen če ima kdo namen, da naj bosta nejasnost in kalnost vodilo.

»Jutro« torej piše:

Predvsem je treba ugotoviti, kateri in kakšni davčni viri že po svoji naravi pripadajo državi kot celoti ali pa banovinam kot samoupravam.

Toda, če je »Jutro« sploh samo bralo tiste pre-računske govore in predloge, je moralo videti, da so zelo jasni glede pripadnosti davčnih virov. Ali pa morebiti leži poudarek na besedah o »naravni pripadnosti davkov? Da bi že po »naravi« en davki pripadali državi, drugi banovini, to je vsekako jutranji finančno-znanstveni izum. Če bi se pa sploh resno hotelo govoriti o tem, komu pripadajo neki davki »po naravi«, tedaj bi se moglo k večjemu reči, da pač pripadajo davki tistim banovinam, katerih prebivalstvo jih plačuje.

Tega pa »Jutro« spet noče:

Poleg tega je pri obstoječih velikih razlikah v gospodarski in socialni strukturi posameznih banovin države jasno, da brez medsebojne pomoči nekaterim banovinam ne bi bilo mogoče izhajati.

Kakor vidimo, je zgorajšnje jutranje »naravno« načelo takoj naslednji stavek podrl. In sicer je naravo podrla »medsebojna pomoč« med banovinami. Ta »medsebojna pomoč« pa seveda ni nobena medsebojna pomoč, ampak nemedsebojna zapoved: toliko ti vzamemo, ker se nam tako zdi.

Ta nemedsebojna zapoved medsebojne pomoči je pa seveda neizogibna:

Ker pa ne zahteva samo princip državne enotnosti, marveč tudi lastni interes vsake posamezne pokrajine, da se omogoči vsaj minimalni napredek vsem banovinam, je treba v načelu označiti za dobro ono misel, iz katere so se porodili skupni banovinski fond in skupne banovinske trošarine..

Za »Jutro« je torej prav za prav tako misel kakor načelo skupnih banovinskih užitnin dobri. Kaj se potem še vsaja? In res je težko jemati resno ljudi, ki takole »umujejo«:

Toda od vsega početka je bila konstrukcija te nove institucije napačna. Čim bolj se sedaj razvija, tem bolj postajajo nasledki te pogrešenosti nepravilni s stališča finančne in državne enakopravnosti posameznih delov države in obenem nevarne za gospodarski razvoj in za zdravo medsebojno gospodarsko tekmovalno posameznih banovin.

Toda, brž ko je bilo sprejeto tisto načelo, ki je najbolj dosleden izraz centralistične miselnosti, naj se namreč še **samouprava** finančno **centralizira**, načelo torej, ki ga »Jutro« stavek prej sam postavlja, je nesmiselno govoriti o kaki pravilnosti ali nepravilnosti »konstrukcije«. Iz abotnega načela — **finančna centralizacija samouprav!** — ne more nastati pameten nasledek. Kajti **upravni centralizem** vendar ni kak odmišljeni nauk, ampak zelo stvarna moč, in ta moč razpolaga, kakor vsaka moč, z danimi sredstvi tako, **kakor ji najbolj kaže**. Centralizmu pa kaže najbolj **centralistični način dela**, to se pravi vse izenačevati in vse poplitviti, da bo delo preprostejše in lažje, da bo položaj bolj pregleden.

Drugačen centralizem sploh biti ne more in tudi nikoli ne bo, sicer bi pač ne bil več — centralizem.

Centralizem tudi ne more upoštevati individualnih potreb pokrajin že zgolj iz psiholoških razlogov: ker mu manjka zanje pregled in s tem razumevanje. On dela vse »mehanično«, po številu — kolikor sploh dela. Zato zadeva zmeraj in najbolj **najrazvitejše pokrajine v korist najmanj razvitih**. In zato ne bo nikoli razdeljeval »skupnih užitnin pravično in gospodarsko smotrno«. Zato bo tudi slovenski kmet in delavec plačeval užitnine, ki jih srbski kmet in delavec ne bo plačeval. A plačeval jih bo — zanju, ker jih pač ta dva ne — bosta plačevala.

Skratka, skupne banovinske užitnine dokazujejo bolj, ko vse drugo, abotnost, škodljivost, krivičnost unitarizma, ki so ga uvedli jugoslovenci. Nov dokaz za nevzdržnost centralizma so in še zelo krepak po vrhu.

Edini izhod pa je popolna finančna samouprava. Potem bo šele mogoče resno govoriti o »medsebojni pomoči« med banovinami. In Slovenija se tej pomoči ne bo izmikala, pod pogojem seveda, da se ji tudi drugi ne bodo.

Opazovalec

Vrivanje srbsko-hrvaških knjig

(Dopis.)

Te dni raznaša **nastavljenec »Pokojninskega zavoda za nameščenje«** v Ljubljani okoli delodajalcev, ki imajo uslužbenca, zavarovane pri Pokojninskem zavodu za nameščenje, neko knjigo »Pensiono osiguranje službenika«, ki jo je spisal Albert Vizjak, »sekretar ministarstva socialne politike i narodnog zdravlja« (tako se pisatelj sam imenuje), in je bila tiskana v Ljubljani v »Delniški tiskarni«. Delodajalci in njih nastavljenici-zavarovanci v Ljubljani so Slovenci. Gotovo ima g. Albert Vizjak pravico pisati v srbohrvaščini ali pa tudi v kakršnemkoli drugem jeziku kot slovenskem knjige ali karkoli. Ni pa prav, da vrivajo **nastavljenici »Pokojninskega zavoda za nameščenje«**, čeprav jih pošilja okoli kak »poverjenik za dravsko banovino«, ne pa »Pokojninski zavod za nameščenje« sam, **srbsko-hrvaške knjige** o pokojninskem zavarovanju, ker je viden stvari tak, ko da bi bila to nekakšna uradna zadeva. Že 9. t. m. smo ugotovili, da je bilo poslano v Kranj na naslov slovenske stranke pismo v kuverti s firmo: »Pensionni zavod za službenike v Ljubljani«. Sedaj vrivajo še srbohrvaške knjige! Že zadnjič smo tudi omenili, da je pri Pokojninskem zavodu za nameščenje v Ljubljani, ki je slovenski in tudi denar, ki ga upravlja, slovenski, nekaj

ljudi, ki jim slovenščina ne diši dobro. Upamo pa, da **bo vodstvo Pokojninskega zavoda napravilo red** in tiste, ki hočejo slovenski jezik stapljati, prav odločno prijel. **Slovenski podjetniki in zavarovanci, ki vzdržujemo Pokojninski zavod za nameščenje v Ljubljani, to odločno zahtevamo**. Knjigo »Pensiono osiguranje službenika« bomo pa poslali nazaj, zato ker ni napisana v slovenskem jeziku.

Še nekaj naj dostavimo: Pokojninsko zavarovanje za zasebne nameščenje velja še zmeraj samo v Sloveniji in Dalmaciji. Velikanska večina udov tega zavoda v vsej državi so torej Slovenci. V pričujočem primeru torej ne more biti niti izgovora, da je pač knjiga namenjena tudi neslovenscem. Kajti ti z nekaj izjemami knjige ne bodo ne brali ne kupovali iz preprostega razloga, ker se jih vsebina sploh ne tiče.

E. L.

Ravnopravnost in »ravnopravnost«

Dr. Dinko Puc piše v »Slovenski besedi«:

V razmerju naproti Hrvatom in Slovincem Zdržena opozicija priznava njihovo polno ravnopravnost ter njihovo pravico do sodelovanja na vladi, pri gospodarskih napravah, podjetjih in ustanovah. To stališče izključuje na eni strani hegemonijo enega, na drugi strani pa bodisi politično, bodisi gospodarsko izkoriščanje drugega.

Ravnopravnosti je več vrst: taka v ušescih — »ravnopravnost« — in taka brez njih. Od strani jugoslovenov smo poznali samo prvo. Zato bi bilo dobro, da bi dr. Puc pojasnil, katero ravnopravnost on misli. Kajti tudi pri »ravnopravnosti« smo imeli Slovenci pravico do sodelovanja pri vladi, pri gospodarskih ustanovah in napravah. Če bi bila ta pravica za sodelovanje dovolj, potem bi se kar lahko povrnili k jugoslovenski nacionalni vladavini in njenemu centralizmu. Kajti skušnja je pokazala, da ta pravica ne izključuje hegemonije na eni in izkoriščanja na drugi strani. Prav zato pa niti Slovenci niti Hrvatje take »ravnopravnosti« ne marajo. Oni hočejo marveč ravnopravnost, namreč tako, ki res izključuje hegemonizem, ki torej ne sloni na majorizaciji, ki sleherni majorizacijo in hegemonizem pravno onemogočuje.

Dr. Puc je študiral pravo. Naj torej poskuša pravno misliti. In naj malo razmišlja o tem, kakšno pravno obliko mora imeti državno občestvo, da bo izključena tako hegemonija, kakor izkoriščanje. Kajti samih besed o ravnopravnosti smo slišali v zadnjih devetnajstih letih že toliko, in dejanske ravnopravnosti so dajale tako malo, da nima nihče ob njih več jasne predstave.

Politika ovinkov

Združena izvenparlamentarna opozicija išče nekakšne skupne osnove za sporazum s Hrvati. Išče ga že dovolj dolgo, a ne pride naprej, ker noče odločno presekati z jugoslovensko preteklostjo, njenim centralizmom in hegemonizmom. Zadnjo nedeljo so spet imeli shod v Mionici. Govoril je tudi bivši minister Miša Trifunović, povedal, da je že šest vlad reševalo hrvaško vprašanje, ne da bi ga bile rešile, in h koncu še pristavil, da je pogoj za pravo rešitev obnova političnih svobod, zlasti svobode tiska. Kakor je znano, se Hrvatom to ne zdi dovolj, in dovolj političnih skušenj so si nabrali v teh devetnajstih letih, da se jim po pravici ne zdi dovolj. Saj je vendar vidovdanska ustava na primer v besedah dajala politično svobodo in zlasti svobodo tiska, pa hrvaškega vprašanja le ni rešila, ampak samo še bolj zahomotala. Bila je pač samo formalno demokratična, to se pravi z drugimi besedami, dala je vlado večini, ki se je uveljavila zgolj s številko in še po navadi le z večjim ali manjšim nasiljem. Ta ustava torej prav zaradi tega ni bila res demokratična, in ker to ni bila, so ostale njene politične svoboščine na papirju. Demokracija, politična svoboda, zahteva spoštovanje volje tudi manjšine in izločuje sleherni nasilje večine nad njo, zlasti še, kadar gre za izražene zgodovinske in politične individualnosti. Ne more torej biti politične svobode, dokler ni v tem pogledu popolne jasnosti, to se pravi, v našem primeru, dokler niso vnaprej spoznane in priznane posebne pravice Slovencev in Hrvatov na popolno samoupravo. Ali še bolj določno govorjeno: dokler ni likvidiran jugoslovenski nacionalni centralizem do svojih zadnjih osnov.

Dokler pa združena opozicija v tem pogledu ne spregovori razločne besede, dotlej ne moremo imeti njenih zahtev po svobodi za kaj drugega, kakor za željo, da se dokopljajo do oblasti, na kateri bo naše vprašanje sicer reševalo, a ne rešila.

Prazne marnje

»Jutro« poroča o gibanju staroradikalov in o tem, da jih »Samouprava« ošteva za federaliste ter pristavlja:

»Mi verjamejo marsikaj »Samoupravi«, kadar pripoveduje ... o pravih stremljenjih svojih večrajšnjih šefov. Da so postali čez noč kar federalisti, tega jim ne moremo verjeti ... Njihova decentralistična ambicija ne gre preko okvira starih srbijanskih okrožnih samouprav. To je za sedanje razmere manj nego premalo in je tudi eden glavnih vzrokov, da se je sporazum med zagrebško in belgrajsko opozicijo preselil iz osebnega v mešani vlak, če govorimo v terminologiji, ki je zadnje čase v modi na tem področju. Če steje »Samouprava« primitivna decentralistična nastrojena starih radikalov kot pristanek na federalizem, potem smo jugoslovenski centralisti z našimi zahtevami po decentralizaciji in dekoncentraciji naravnost ultrafederalisti.«

Tu ima »Jutro« kedaj precej prav. Z omejitvijo seveda, da njegova decentralizirana dekoncentracija ni nič drugega, kakor prejšnja srbijanska okrožna samouprava. Če namreč pustimo jutranje besede ob strani in gledamo jugoslovensko samoupravno stvarnost, ki ne dovoljuje nobene finančne samouprave, razen po milosti središča, — tedaj vemo, da je ni razlike med novo jugoslovensko in staro srbijansko samoupravo. Samoupravo, ki je boljše, da je sploh ni.

Kajti tako Slovenci kakor Hrvatje odklanjajo samoupravo, ki jo lahko preprosta večina vsak hip vzame, če bi se ji zazdelo. Nočemo negotove samouprave in milosti večine, ampak popolno samoupravo iz svobodne volje ljudstva.

To je pa seveda stvar, ki jo more razumeti samo demokracija, ki je pa unitarističnim avtoritarnim možganom sploh nedoumljiva.

Nacionalna soseska in njeno »delo«

»Pohod« se hvali, da prihajajo k njemu »vedno češče prijatelji z dežele«. Ti prihajalci so seveda »pripadniki vseh slojev«. Zanimivo je najbolj, da hodijo baje k »Pohodu« spraševati, kako je z novo redukcijo uradniških plač, s kmečko zaščito, zniževanjem premogovnih dobav državi in kar je podobnih centralističnih zadev. Če je vse to res in če hodijo spraševati zategadelj, ker vedo, da so »Pohod« in njegovi pokrovitelji v prvi vrsti krivi teh nadlog za našega človeka, potem imajo seveda prav. Samo nečesa ne vemo, namreč kakšnih pojasnil pričakujejo od »Pohoda«. Kajti kaj naj bi jim ta odgovoril? Da je pač slej ko prej za unitarizem in da je »krasna, prazna fraza« — po besedah pohodovskega neboljglenčka »Naše misli«, — skrbeti za take stvari, dokler niso južni kraji preskrbljeni z bolnicami, železnicami, stanovanji, obutalom in obleko — na naše stroške seveda.

Pa še druge skrbi imajo ti pohodovski prijatelji z dežele. Takšnele so:

Ti mali imajo svoje nazore, svoje misli, ki so jim bile nekdanj, o prostem času, izvir nešteti razgovorov. Zdaj je bolj nerodno. Malo bolj svobodno se izraziš — saj ni vsakdo advokat — pa imaš neštete sitnosti: zasliševanja, globe in če ne moreš plačati — zapor. Ovađništvo ni še nikoli tako cvetelo kot sedaj. Vse v smislu starega izročila. No, pa to stanje je na deželi razčistilo položaj. Nacionalisti so stopili skupaj, ker jim ni dovoljeno javno, delajo prikrito. Seveda, lahko to ni. A vzdržati je treba.

Tisto »staro izročilo«, tisto je res morebiti še zelo živo in ta beseda o ovađstvu v smislu starega izročila je izmed redkih resničnih pohodovskih besedi. Poznamo jo zlasti mi Slovenci. Pri vsaki samostojni besedi preži od zadaj tisti zoprni jugoslovenski ovađuški obraz: ali bi se ji ne dalo podtakniti protidržavnosti, avstrijakantovstva, habsburgovstva? In ali bi ne bilo to sredstvo, da se s tem slinastim ovajanjem dokopljem kam naprej?

Še tole dokazno listino jugoslovenske domišljije naj ponatisnemo:

..... Medtem ko na deželi stojijo ljudje skupaj in se ne menijo dosti ne za stranke, ne za njihove šefe, ampak mislijo samo to, kako se bodo čim bolj strnili v svoji borbi proti separatizmu, se šefi strank ne sporazumejo.

Torej prav za prav ni res, da bi ljudje na deželi imeli sploh kake stvarne skrbi, kakor tiste o znižanih prejemkih, kmečki zaščiti in podobnem. Kaj še! »Samo na to mislijo«, kako bi jih dali, namreč separatiste. Iz česar pa prav za prav sledi, da separatistov skoraj nič več ni. In da se vse »strinja« okoli »Pohoda«.

Vsemu sestavku bi pa manjkalo nacionalnega jedra, če bi ga ne bil zabelil z običajno nacionalno izvirno modrostjo:

Delo, čeprav napačno, nikoli ni greh.

To je vsekako najnovejšo spoznanje na polju nacionalne etike. Naj bo »delo« tako ali tako in po čutu ljudi in smislu zakonov še tako škodljivo in nenravno, po nacionalni morali ni greh. Ubijanje rudarjev, stiskanje prstov, grožnje, nasilstva — vse to ni greh, kadar gre za nacionalne zadeve seveda.

Dobro je, da si take stvari zapišemo in zapomnimo. Kajti z njimi so se nacionalci sami postavili izven npravnega zakonika človečnosti in evropskega občestva.

Naj torej ne tarnajo, če bi se jim utegnili kdaj vračati po načelih, ki so jih sami razglasili!

Višje gori navajamo, kako je nacionalistom hudo, ker je danes »bolj nerodno«, če se »malo bolj svobodno izraziš«. Pa ima ta »nerodnost« vendar svoj vir v jugoslovenski nacionalni zakonodaji. Zakaj so neki potem delali tiste »bolj nerodne« zakone? Sicer pa, kaj so hoteli? Je pač ves nacionalistični unitarizem »bolj nerodna« zadeva. Nerodnosti zato ne bo kraj, dokler nacionalstva ne bo konec.

Stvari zore ...

»Berliner Tageblatt« priobčuje dopis iz Londona, v katerem riše položaj glede na politična središča London, Rim in Berlin. Ponovitev je vredno, kar piše o aktivnosti angleške demokracije, tembolj, ker prihaja iz lista, ki mu demokratizem ne more iti v priklad. O tem piše:

»Poglaviti vzrok odtujitve med Angleži in Italijani je najbrž ta, da porablja angleška demokracija oborožitev svetovne države za to, da spreminja svojo dosedanje defenzivo v ofenzivo. To še ne pomeni, da ima Anglija napadalne namene. Nič ni britanski svetovni državi bolj tuje, ki ji gre danes bolj ko kedaj za vzdržanje miru. Pač pa je angleška demokracija pripravljena po robu se postaviti izzivanjem, kjerkoli bi se utegnila pokazati. V tej novi zavesti moči jo utrjuje razmerje do Zedinjenih držav, ki postaja zmeraj tesnejše, kakor tudi to, da so bili krivi preroki, ki so napovedovali resne stiske v Franciji. Anglija pa meni, da je stvorila s Francijo in Zedinjenimi državami, h katerim pridejo še skandinavske dežele ter Holandija in Belgija, sklad

svetovne demokracije, ki ometuje mnenje, da bi mogel svet izbirati samo še med komunizmom in fašizmom. To je postalo v 1937. letu osnovno načelo angleške politike, ki zategadelj ubira ostrejšo struno, kakor jih je bilo slišati v Londonu pred letom dni. Povabilo neguša h kraljevemu kronanju, odklanjajoče stališče Anglije v kolonialnem vprašanju in Baldwinove poslovilne besede na njegove volilce kažejo, kakšen veter piha danes v Londonu.

Nacionalna logika

Zadnji ponedeljek je govoril nemški minister dr. Goebbels o Hitlerju za njegov rojstni dan. Pri tem je — svoje poročilo posnemamo po nemškem nacionalnem dnevniku »Münchner Neueste Nachrichten«, torej v tem pogledu gotovo zanesljivem viru — razlagal težave in trpljenje avtoritarnih vlad. Omenjeni list poroča o tem:

... Poudaril je, da mora nositi avtoritarna vlada, ki jemlje resno svojo nalogo, mnogo težje breme, ker nima samo moči, ampak edino in izključno odgovornost, ker se ne more skrivati za parlamentarno večino ali oditi, če se grmadijo ovire.

Naj na tem mestu poudarimo, da je besede o edini in izključni odgovornosti podčrtalo uredništvo nacionalnega dnevnika samo, tako da o njej res ne more nihče dvomiti, če bi mu tudi ustroj in sestav diktature že sam na sebi ne povedal, da pri diktaturi seveda ne more biti drugi odgovoren, kakor tisti, ki »dikтира«, torej zapoveduje, ne pa tisti, ki ne zapoveduje, ker ne more in ne sme. Povsod na svetu je za vsako stvar pač tisti odgovoren, ki jo naredi, ne pa tisti, ki je ni storil in ki niti ni smel braniti, da bi se bila naredila.

To primitivno načelo pa priznavajo diktature samo do polovice: kar je dobrega, naj šteje njim v priklad, kar pa je slabega, zato naj odgovarjajo tisti, ki stvari niso niti mogli niti smeli storiti. In tu postaja na mah ljudstvo odgovorno, tisto ljudstvo, ki nima nobene besede. In mogočna beseda o edini in izključni odgovornosti se na mah razprši v nič.

In po tej prav posebni logiki je pozabil nacionalni dnevnik, kaj je pravkar zapisal in podčrtal, pa nadaljuje:

Breme take odgovornosti pa mora tudi ljudstvo nositi ...

Teh besed pa seveda nacionalni dnevnik ni podčrtal. Zato smo opravili to potrebno delo mi.

Vabilo

Naročnike, ki tega še niso storili, prosimo, da nam čim prej nakažejo naročnino. Kdor bi ne imel položnice, jo dobi na vsaki pošti. Nanjo naj napiše na za to določenih mestih številko našega poštnega čekovnega računa — 16.176 — in naslov: Uprava tednika »Slovenija«, Ljubljana. Kdor položnico že ima, pa je ne rabi, naj jo shrani, ali še bolje: pridobi naj listu novega naročnika. Denar se lahko nakaže tudi s pošno nakaznico. Ustrezno nam je tudi z naslovi oseb, o katerih je pričakovati, da se bodo naročile, če jim pošljemo list na ogled. Kdor ne misli postati naročnik, naj list vrne z opazko: Ne sprejem. Opozarjajte svoje prijatelje in znance na »Slovenijo«!

Mali zapiski

Prepovedan list.

Državno pravdnštvo v Ljubljani je prepovedalo širiti in prodajati št. 16 tednika »Slovenija« z dne 16. aprila 1937.

Pohojeno umovanje.

Takšnele so pohodovski razlogi in dokazi zoper nas, nabrani v enem samem sestavku:

... nanizal toliko smešnih pretiravanj, ... samoniklih in neprostovoljnih komizmov(!) ... »Slovenija« živ krst izven naših meja ne čita (da jo le med mejami dovolj ur.), ... zmešani podlistek, ... kvarijo papir in greše zoper zdravo pamet, ... megalomani, psihiatra bi poslal človek nad vas ...

Do živega jim gre »Slovenija«, ker vedo, da jih Slovenija odklanja.

Sicer pa, kdor zmerja, nima prav.

Kakor v vojni.

Vodilno glasilo nemškega narodnega socializma in politične Nemčije, »Völkischer Beobachter«, piše:

»Kamen je naš najboljši stavbeni material. Izogibajte se nepotrebnih železnih konstrukcij.«

Včasih so prav Nemci delali propagando za železne konstrukcije pri stavbah, ker da so varnejše, zanesljivejše in zaradi vseh teh lastnosti v bistvu cenejše.

Nacionalistični avtarkizem pa je poleg drugih tudi te najbolj preproste vrednote prevrednotil.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.